

Gürol PEHLIVAN, Dede Korkut Kitabı'nda Yapı İdeoloji Ve Yaratım- Dresden Ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi, 2015, İstanbul: Ötügen Yayıncılık. ISBN:978-605-155-318-4, 608 Sayfa

Zeynep Gülveren*

Türk edebiyatının en önemli yapıtlarından olan *Dede Korkut Kitabı* iki asırdan beri bilinmektedir. Dresden ve Vatikan nüshaları olarak günümüze kadar ulaşmış bu eser; Türk dilinin bazı anlatılarını, Türk millî kültürünün karakteristik özelliklerini ayrıntılı bir biçimde içermektedir. Fuat Köprülü “ Bütün Türk edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut’u öbür gözüne koysanız, yine Dede Korkut ağır basar.” sözü ile eserin önemini gözler önüne serer. Önemine, yapısal özelliklerine biçim ve anlam yapısına dayanarak söyleyebiliriz ki olan *Dede Korkut Kitabı* hakkında, tarihten günümüze kadar çoğu akademik çevrede oluşturulmuş, büyük bir külliyat vardır.

Gürol Pehlivan’a ait *Dede Korkut Kitabı'nda Yapı İdeoloji ve Yaratım -Dresden ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi-* adlı kitap, mevcut iki nüshayı halkbilimsel açıdan incelemektedir. Müstensihlerin nüshaların oluşumundaki katkısını irdelemesi bakımından önemli olan bu çalışma Pehlivan’ın doktora tezinin kitaplaştırılmış hâlidir. Kitabın odak noktasını, yazar\ şair\ anlatıcı ile okuyucunun arasına giren müstensihlerin varlığının etkileri oluşturmaktadır. Yazarın amacı eserde geçen dolayısıyla eser sahibine ait olduğu dü-

şünülen düşünce ve duygunun, eserin üreticisine mi yoksa müstensihe mi ait olduğunu tespit etmektir¹. Yazar, *kaynağın* ön sözünde çalışması için *Dede Korkut Kitabı*’nı seçmesinin temel nedenini eserin iki nüsha olması ve karşılaştırma imkânı bulması, olarak açıklar. “Çünkü bu eser, iki nüsha idi. Dolayısıyla karşılaştırma yapmak için hem imkân sağlıyordu hem de daha fazla nüsha olmaması işimi bir nebze kolaylaştırıyordu.” diyerek bunu dile getirmiştir. *Dede Korkut Kitabı*’nın Türk kültürünün en önemli yapıtlarından biri olması sebebi ile çalışması ayrıca bir anlam kazanmaktadır.

Bir dönem Türk kültür ve geleneği üzerine araştırma yapan uzmanlar, hangi nüshanın daha eski ve iyi olduğu üzerine tartışmışlardır. Kitap da bu tartışmalara ve *Dede Korkut Kitabı* üzerine yapılan çalışmalara değinilirken, çalışmalarda temel yaklaşımın aslına en yakın metni bulmak olduğunu belirtilmiş ve kitabında karşılaştırma yaparken böyle bir amaç gütmeye ifade edilmiştir. Kitabı oluştururken eklektik bir yönelim sergileyen yazar, çalışmasının Dresden ve Vatikan nüshalarının bir karşılaştırması olduğunu ifade etmiştir.

Kitap, *Dede Korkut Kitabı* ile ilgili Türk Dünyası ve Türkiye’de büyük bir külliyatın oluştuğundan bahsetmiştir.

* Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, zeynepgulveren83@gmail.com

Pehlivan, bunların hepsini incelemese de birçoğunu irdelemiştir. Dresden nüshasını incelerken Tezcan- Boeschoten yayımını; Vatikan nüshası için ise Mustafa Kaçalın yayımını esas almıştır.

Kurumsal olarak kitabın yaklaşımını yapı, ideoloji ve yaratım terimleri şekillendirmektedir. Dil bilimi çıkışlı “yapı” terimi, ilk önce yapısalcılığı akla getirmektedir. *Yapısalcı* kuram, eş zamanlı olarak metni incelediği ve ortaya çıkan yapıyı formüle edip bu formülün evrensel boyutta uygulanabileceğini iddia ettiği için eleştirilir. Eleştiriye katılan Pehlivan, yapı terimini metnin öğelerinin tümü anlamında kullanmıştır. Metnin bu öğeleri, biçimi oluşturan cümle birlikleri ki kurgulanmış birimler, kurgunun insanları metinde etkileyen belirleyici unsur olduğunu belirtilir, arasözler, epitetler ve ideolojilerdir. Kitabın ilk bölümünde; kurgu, arasöz ve epitet kullanımı ayrı başlıklar altında yer almıştır. Dresden nüshasının epitetler bakımından daha zengin olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca nüshalarda kurgu noktasında pek çok farklılık bulunmaktadır.

İkinci bölümün başlığı “*Dede Korkut Kitabı’nda İdeoloji*”dir. Burada tamamıyla ideoloji kavramının üzerinde durulmuştur. Pehlivan’a göre halk bilimi araştırmalarında bu terimin daha sık kullanılması gerekmektedir. Çünkü halkbilimi ürünlerinin tamamı ideolojik amaçlarla kurgulanmıştır ve Türkiye’nin geçmişi, bugünü ve geleceği hakkında tartışabilmek için halkbilimci bu konuda kendini geliştirmelidir. Eagleton’ın ideolojiyi farklı tarzlarda tanımladığı vurgulanarak kitabın ideolojiden bahsedilen bölüm-

lerinde onun altı tanımı üzerinde durulur. İdeoloji, edebiyat ile toplumsal düşüncelerin kesişim noktasında irdelenir. Van Dijk’in kavram üzerindeki yorumlamasına bakıldığında ideoloji, toplumsal bir öğreti oluşturan, bir grubun davranışlarına yön veren düşünceler bütünüdür; toplumun kendini ve ötekini sunma, kimlik oluşturma biçimidir. *Dede Korkut Kitabı’nın* nüshalarının ideolojik çözümlemesini yapılırken “ideolojik kare” olarak adlandırılan bir çözümleme yoluna başvurulur. İdeolojik karenin dört temel ilkesi, bizi veya ötekini olumlama yahut olumsuzlama olarak özetlenebilir. Bizim ya da ötekinin hakkında konuşurken söylemi belirgin ya da üstü kapalı bir biçimde gerçekleştirebiliriz. *Dede Korkut Kitabı’nda* cesaret, mertlik, iktidarın gücü, erkek merkezlik, alp dayanışması, ahlâk ve kutsallık terimlerine bağlı kalıp ifadeler ve tekrarlar bulunmaktadır. İdeolojik omurga ve mesaj yapısı çıkartılırken bu kalıp ifadelerin kullanımı, kurgu içerisinde yer alış şekilleri eserde kullanımlarına göre incelenmiş ve “tek seslilik” kavramına göre değerlendirilmiştir.

Kitap daha sonra *Dede Korkut Kitabı’nın* yaratım süreçlerinden bahseder. Edebî eserlerde yaratım sözlü ve yazılı olmak üzere iki farklı biçimde elde edilebilir. Sözlü üretimde bilgiyi aktarma ve hatırlama yolları, yazılı üretimden çok farklı biçimde gelişir. Yazılı üretimdeki gibi hatırlama, belirli bir kayıt yolu ile olamaz. Bu üretim biçimi ritim ve dengeli ses tekrarına dayanır. Sözlü üretim biçiminde üreticinin düşünce yapısı, yazılı üretim biçimindeki üreticinin düşünce ya-

pısından daha farklıdır. Üretilen sözlü ya da yazılı metin, metni üreten ve metnin ulaştığı dinleyici ve okuyucu arasındaki ilişki halkbilim ve edebiyat çalışmalarında birçok kuramın önemli unsuru olmuştur. Kitapta yaratım bölümünde bu kuramlardan bahsederken yaratıcının kimliği, yaratımın niteliği, yaratım ve aktarımın zaman ve ortamda ayrı başlıklar altında yer alır ve irdelenir.

Çalışmanın içerisinde, Dresden ve Vatikan nüshalarının benzerlikleri ve farklılıkları tablolar hâlinde sunulmuştur. Destanlar bu tablolarda söyleyiş farkı ya da eksik kısımlar gösterilerek irdelenmiştir. Ek kısmında da genel bir karşılaştırma tablosu ve akrabalık düzeni tablosu bulunmaktadır.

Kitapta *Sözlü Kompozisyon* teorisinin esere uygulanması sözlülük fikrini güçlendirir. Pehlivan, destanların 14-15.yy. sözlü anlatımdan yazıya geçirildiğini belirtir. Böylece bir dip nüshanın oluşturulmuş olduğunu iddia eder. İki nüshanın da mensur ve manzum kısımlarda aynı ciddi hatalara sahip olduğunu ifade ederek iki nüshanın ortak bir dip nüshadan geldiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla iki nüsha arasındaki farklılıkların çoğu müstensihlerden kaynaklanmakta, müstensihler anlatıcı ve okur arasına girmektedir.

Dresden nüshasının müstensihî dip nüshayı olabildiğince kopyalamaya çalışmıştır. Sözlü üretim kalıplarına daha bağlı bir nüsha ortaya çıkmıştır. Vatikan nüshasının müstensihî kurguda daha dikkatli ve aile değerleri konusunda daha hassas davranmıştır. Bunların yanı sıra dip nüsha-

da anlamlandıramadığı kelimeleri ve genel kurguya uymadığını düşündüğü metinleri çıkarma konusunda tereddüt göstermemiştir.

Gürol Pehlivan'a ait *Dede Korkut Kitabı'nda Yapı İdeoloji ve Yaratım- Dresden ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi-* adlı bu çalışma, iki nüshayı halkbilimi bakımından mukayese etmesi, müstensihlerin rolü üzerinde durması; bu bakımdan alanında ilk olması sebebi ile önemli bir çalışmadır. Türk kültürünün temel taşlarından biri olan *Dede Korkut Kitabı* iki nüshası ile de halkbilim ve edebiyat alanında küçümsenemeyecek ölçüde önemli bir kaynaktır. Bu eserle ilgili her türlü çalışma aynı derecede öneme sahiptir. Pehlivan, bu çalışmasıyla sadece bu eserin değil, benzer eserlerin de benzeri şekilde karşılaştırılabileceğini göstermiştir. Özellikle alanında uzmanlaşmak isteyen araştırmacıların başvuracağı bir çalışmayı Dede Korkut külliyyatına kazandırmıştır.

NOTLAR

- ¹ <http://www.millifolklor.com/tr/sayfalar/101/09-.pdf> 25.11.2015